

'לחם הפנים אין נאכל פחות מט' ולא יתר על אחד עשר'. נתבאר במנחות ק:

דף ט

'עולא אמר: לא נראה לחכמים לחסר יתר על שמונה, ומאי טעמא קאמר; מה טעם אין פוחתים מארבעה חדשים המעוברים בשנה, משום דלא נראה לחכמים לחסר יתר על שמונה'. כעין זה נמצא במנחות צג: שפרשו את הנאמר במשנה 'ובמקום שסומכין שוחטין ותכף לסמיכה שחיטה' – מה טעם במקום שסומכין שוחטין, שתכף לסמיכה שחיטה.

ונראה שכשם שמצינו בלשון חכמים במשנה 'ש... המתפרש במשמעות '... כמשפט נוסף ולא כנתינת טעם לנאמר מקודם (ע' ריש ביצה ובגמרא שם ח 'שאפר כירה מוכן הוא, כמו 'ואפר'. וכן יש בהוריות ב,ב; פרה ה,ה. וכן פירש בעל המאור במשנת ר"ה (כא): 'שבהן שלוחין יוצאין'. ע"ש. ובפרק חלק מצינו כ"פ 'שנאמר' ללא קשר לנכתב קודם (ע' למשל במשנה קיא:)) והגר"א מחק. ולהאמר אפשר לפרש כ'ונאמר' ואינו קאי אלעיל אלא ממשיך לבאר הפרשה. וכן בנויר ט: 'שכשם שמצות שלשה... והו דין נפרד כמבואר שם. וכן יל"פ במשנה תמורה כא. 'שאם באו תמימין' כמו 'ואם' [ובשטמ"ק הגיה 'אם' וא"צ], וע"ע במצוין בזבחים (מו). כמו כן להפך, פעמים ו' החיבור משמשת כנתינת טעם, כאילו נכתב 'ש...'.
וכן נראה לפרש מתני' להלן לג. 'ונגאלין מיד' – כמו 'שנגאלין...'. וכן להלן כת. מתפרשים דברי המשנה 'ודברי ר"ש במטלטלין' – שדברי ר"ש במטלטלין, כמבואר בגמרא שם וברש"י בסוף העמוד.

וכן בפסחים (רפ"ד) 'ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין... ואל ישנה אדם מפני המחלוקת' – לכאורה מתפרש כנתינת טעם לכך שלא יעשה מלאכה במקום שבא לשם, וכמו 'שאל ישנה...'. וכן במשנה יומא פא. 'ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה ושתה ציר או מוריים פטור' – כמו 'ששתה'. והב"ח הגיה שם ולהאמר א"צ. וכן בר"ה כז. 'לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית' (וע"ש ברש"י). וכן מצינו במאמר רב – לפרשב"ם ב"ב קע סע"א 'הלכה כדברי רשב"ג ואף רבי לא אמר...'. וכן יש לפרש בסנהדרין כא. 'אתה חייב להחזיר לה...'. כמו 'שאתה'. וכן בגמרא תמורה י: 'מאי קמ"ל אם שיירו משוייר ועובר לאו ירך אמו' – כמו 'שעובר...'. (כמש"כ בפירושו ר"ג).

[בדומה לכך מצינו בלשון מקרא ובלשון חכמים ו' החיבור הבא בהוראת כינוי הקנין, כמו 'עצבונך והרוגך' – עצבונך של הרוגך; וכן 'שעורין ועונשים הלכה למשה מסיני' – שיעורים של עונשין – כאשר הראה הר"ח ארנטרובי בספרו 'עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' עמ' ג].

(ע"ב) 'כמה עיבור שנה – ל'. רשב"ג אומר: חודש'. כלומר, או שלשים או כ"ט יום – לפי ראיית העדים את הלבנה, כשאר חדשים (כן מבואר בר"ה יט: ובסנהדרין יא. ע' במובא שם, וכפרש"י כאן).

'אמר ר' משרשיא: כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה ל' יום, דל ירחא לבהדי ירחא דמשכחת לה ביום הנף'. ואם תאמר מדוע לעשות את חודש העיבור בן שלשים יום, ולחסר את אחד מחדשי הקיץ [כדי שלא יהא בין ראש השנה למשנהו יותר מחמשה ימים], יעשו מעיקרא את חדש העיבור חסר, ושאר החדשים יישארו כסדרן?

אפשר משום שלא נראה הירח בזמנו לקדשו, ולכן ממתנינים ליום שלמחרת. ורק בחדשי השנה הקבועים סוברים אחרים שאין לשנות את סדרן אפילו לצורך קידוש על פי הראיה, אבל חודש העיבור מעיקרא כך תקנוהו, שמעברים אותו לצורך ראייה (עפ"י שטמ"ק בהשמות, מתוס' הר"פ).

אף כי נראה שהלכה כרב הונא, שכן דעת שמואל ודעת רבי – עתה מסדרי הלוח התקינו שלעולם לא יהיו בשנה יותר משבעה מלאים או שבעה חסרים (עפ"י תוס' ושטמ"ק).
 וקבעו שחודש העיבור [הוא אדר ראשון] לעולם מלא, ואילו אדר הסמוך לניסן לעולם חסר. וחדשים מרחשון וכסלו – פעמים שניהם מלאים ופעמים שניהם חסרים. וכשהן כסדרן – מרחשון חסר וכסלו מלא. והטעם לכך שהשינויים נקבעו דוקא באותם שני חדשים – כדי להרחיק את השינויים מן המועדות שבתשרי ובניסן כמה שיותר, שלא יבואו לטעות בהם. לכך לא רצו לעשות שינויים באדר או בסוף הקיץ, שמא המקומות הרחוקים לא ישמעו על תיקון החדשים. ואם תאמר, מדוע נבחרו חשון וכסלו ולא תשרי וחשון – יש לומר מפני שאלת הגשמים שנקבעה לשבעה במרחשון [או בשלשה בו, לפי דעה אחרת], ויבואו לידי טעות, שלא ידעו אם היה תשרי מלא או חסר (עפ"י שטמ"ק בהשמטות).
 החדשים המלאים, נתנו סימן למילויים ואמרו: כל חדש שיש בו חג – מלא: תשרי – מועדים הרבה. כסלו – חנוכה. שבט – ראש השנה לאילנות. ניסן – פסח, שהוא גם ראש השנה לרגלים. סיון – שבועות. אב – תשעה באב, שעתיד להיות יום טוב. אדר, אעפ"י שיש בו פורים, עושין אותו חסר, מפני שהוא נתון בין שני ראשי השנה, שבט וניסן שהם מלאים, ואין עושים שלשה חדשים מלאים זה אחר זה אלא מפני הכרח גדול. ועוד, שעיקרו של פורים בחוץ לארץ היה, וחג שעיקרו בארץ ישראל הוא חשוב ממנו לענין זה. ועוד, שיום הפורים נקבע על פי הגורל שהטיל המן, ולא היה קבוע מתחילה לחדש זה דוקא (מתוך ספר התודעה, פרק 'ראש חדש' – עפ"י לבוש תכת. וראה בספר רסיסי לילה יח).

*

וירא בסבלתם – ראה שהיו מטעינים את הזקן בבחור ואת האשה כאיש ואת הקטן כגדול – עמד והשוה אותם (– כל אחד כפי כח משאו ועבודתו); לפיכך זכה שתנתן פרשת ערכין על ידו, להבחין בין האיש לאשה בין הזקן לבחור בין הקטן לגדול (מדרש הגדול שמות עה"פ וירא בסבלותם).

*

'ענין ערכין שהוא דבר קצוב וענין דמים שהוא כפי השיווי – נראה דהורנו בזה שיש מדרגה הקבועה לאדם ויש מדרגה שכל אחד מגיע אליה בעמלו ובמעשיו, או גדולה מהקבועה או ח"ו גרועה. ולמדרגה הקבועה יכול כל אדם להשיג בקלות, אבל מחויב הוא להשיג יותר ויותר אף שצריך לעמול על זה הרבה, וכמאמרם (חגיגה ט): אינו דומה מי ששונה פרקו מאה פעמים למאה ואחד, ואם ח"ו נפחת ממדרגה הקבועה, עונשו גדול יותר מכפי שלא הגיע למדרגה הגדולה מהקבועה.

ודרך זה צריך אדם לידע בלמדו עם תלמידים, להבין מדרגתם על ידי כשרונותיהם מה שנקל להשיג בלמדו אתם, ואחר כך ישתדל להביאם אל מדרגה גבוהה יותר ויותר' (מתוך 'דרש משה' בחקותי)

הטועה, שאינה יודעת אם עומדת בימי נידוטה או זיבתה, אם תמנה שבעה נקיים – טהורה היא ודאי, אלא שעדיין לא יצאה מן הספק להבא, שאם תראה טומאה אינה יודעת אם נדה היא או זבה. [וכשהיא בספק – מביאה קרבן כזבה ואינו נאכל מפני הספק, שמא הוא חולין והריהו נבלה משום המליקה].
 רש"י כתב שמביאה עולה כשאר זבה, ומתנה שאם אינה חייבת – תהא נדבה. ויש סוברים שמספק אינה מביאה עולה מאחר ואין העולה מעכבת כפרתה (כ"כ בספר מקדש דוד יב, בדעת התוס' בנייר ס.).

הלכך אינה יוצאת מידי הספק אלא כעבור י"ז יום נקיים, שאז אם תראה דם ודאי תחילת נדה היא, כי בין אם ראייתה הקודמת – נידוטה, בין אם היא של זוב, הלא עברו כדי ימי נידוטה עם ימי זוב שלאחריהם. אבל אם תראה ביום הי"ז עצמו או קודם לכן, שמא הראיה הקודמת היתה תחילת ימי נדתה ועתה הוא היום האחרון של ימי הזוב.

ופעמים שאינה צריכה להמתין י"ז נקיים אלא פחות – כאשר ראתה מספר ימים רצופים, ואז היא נוהגת כדלהלן:

שני ימים ראשונים של ראייתה היא חוששת שמא הם סוף ימי הזוב, ומחשבת היום השלישי של ראייתה כאילו אז התחילו ימי נידוטה, וכעבור שבעה ימים מתחילים ימי זוב, הלכך אם תספור שבעה נקיים, הריהי יוצאת מספק זבה, ואם תראה דם לאחר ז' נקיים הרי זו פתיחת נידוטה – ובלבד שעברו י"א יום מתחילת אותם ימי זיבה (שהתחילו, לפי החשש, ביום העשירי לראייתה, כאמור).

הלכך אם ראתה י"ג ימים רצופים – אם מונה שבעה ימים נקיים, חזרה לתחילת נדתה, אבל ראתה י"ב יום, לא תצא מן הספק אלא כעבור שמונה ימים נקיים, אבל יום שמיני עצמו, אם תראה בו הריהי בספק שמא עדיין היא ביום הי"א לזיבתה, שהיומים הראשונים שראתה אפשר שהיו סוף ימי זוב, ועוד שבעה ימים לנדתה, והרי לא שלמו י"א ימי זיבה.

כלל הדבר: אין פתח-נדה בטועה פחות משבעה ימים, ולא יתר על שבעה-עשר.

ב. נגעי אדם בודקים אותם על ידי הסגר, ואין הסגר פחות משבעה ימים. לאחר שבעת ימי הסגר, בודק הכהן את הנגע; אם עמד בעינו ולא פשה – ישנם נגעים שטהורים מיד, והם נגעי השחין והמכוה. ויש שנתנים להם שבוע שני להסגר – בשאר נגעי עור בשר, שאת או ספחת או בהרת. עמד הנגע בעינו – טהור. ואם פשה הנגע או נולדו בו שאר סימני טומאה – הוחלטה טומאתו.
 בנגעי בתים, פעמים וצריך שלש שבועות לבדיקה; אם לאחר השבוע הראשון נשאר הנגע, וכן לאחר השבוע השני – חולץ וקוצה וטח שוב ונותן לו שבוע שלישי; חזר הנגע – יותץ. לא חזר – טהור.

דפים ח – ט

יג. כמה חדשים מלאים וחדשים חסרים אפשריים בשנה פשוטה או מעוברת?

נחלקו השיטות בדבר; לדעת אחרים, לעולם יש לקבוע בשנה ששה חדשים חסרים וששה מלאים, ואפילו לא נראה מולד-הירח החדש, אין ממתנינים לעדים כדי לקדשו על פי הראיה אלא קובעים החדשים כפי הסדר הרגיל, אחד מלא ואחד חסר. טעם הדבר, כדי שיחול המולד ביום ראש חדש או בסמוך לו ככל האפשר, והרי הזמן שבין מולד למולד הוא 29 יום ומחצה (ועוד מעט).

ובשנה מעוברת, חדש העיבור הוא שלש יום, וכנגדו מחסרים אחד מחדשי הקיץ (נראה שאינו מוכרח לעולם אלא פעמים חדש העיבור חסר; אם נראה הירח לקדשו בזמנו. כן משמע בשטמ"ק). ואולם מדי שלש שנים, ועוד

פעם בשלשים שנה לערך, קובעים חדש מלא נוסף בשנה, כלומר שבעה מלאים וחמשה חסרים בשנה פשוטה, או שבעה וששה במעוברת – משום עודף חלקי השעה שיש בין מולד למולד, שהוא מעט יותר מ-29 יום ומחצה.

לשיטה זו, מניין ימות השנה בדרך כלל הוא 354 יום. ובשנה מעוברת: 383. ואין בין ראש השנה זה לראש השנה הבא אחריו אלא ארבעה ימים בלבד, שאם ר"ה זה חל ביום ראשון, ר"ה הבא יהיה ביום חמישי. ובמעוברת – חמשה ימים.

ואולם דעת סתם משנתנו (שכמותה פסק הרמב"ם. ע' קדוה"ח יח. וע"ע לח"מ תמידין א, יז; מג"ח שט, א; בית ישי כט), אינה כן, אלא אפשר להוסיף או לגרע במספר החדשים המלאים והחסרים, ולעולם אין פוחתים מארבעה חדשים מעוברים בשנה משום שאז יחול ראש השנה הבא מוקדם מהראות המולד שלשה ימים, וירננו הרואים (וע' חו"א או"ח קמ, ג ובדרושי 'יערות דבש' ח"ב ד). ואולם ארבעה חדשים מעוברים – עושים, כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת וחודש העיבור בן שלשים יום, ונתאחר ר"ה מן המולד.

ולענין אפשרות הוספת חדשים מלאים; לפירוש רב הונא למשנתנו (וכן היא דעת רבי ודעת שמואל. וכ"ה בתוספתא) אפשר לעבר שמונה חדשים, כגון שהשנה שלפניה היתה מעוברת וחודש העיבור היה חסר, והרי הקדים ר"ה את המולד מעט (וה"ה כששנה זו מעוברת. עפ"י תוס'), אבל לעולם אין להרבות יותר משמונה מלאים. ולדעת עולא, גם שמונה אי אפשר, שלדעתו חודש העיבור לעולם הוא בן שלשים יום, והרי אם נעבר שמונה חדשים, נמצא מתאחר המולד ביומיים לאחר ראש השנה.

א. הרמב"ם פסק כרב הונא. ולא פירש שעושים שמונה מלאים דוקא בשנה מעוברת (וכבר עמד על כך בי"ב תודה).

ב. מעולם לא נראו ששה חדשים מעוברים בשנה זו אחר זו (תוספתא).

ג. במקום שאין מכירים זמנו של חדש, וכן בגליות – נוהגים אחד מעובר ואחד שאינו מעובר (תוספתא א). וכן נקבע עתה ע"י מסדרי הלוח, שלעולם לא יהיו בשנה יותר משבעה מלאים או שבעה חסרים (עתוס').

ד. מצינו שבשנה הראשונה לצאת ישראל ממצרים עשה משה שמונה חדשים חסרים (שבת פח.). ואעפ"י שלא היתה השנה הקודמת מעוברת שהרי בניסן של אותה שנה נאמר 'החדש הזה לכם', לא היה לחוש מפני הרואים, שהרי הלבנה היתה מכוסה בענני הכבוד (עפ"י יערות דבש ח"ב ד. ע"ש).

דף י

י"ד. א. כמה תקיעות תקעו במקדש בכל יום?

ב. כמה נבלים וחלילים היו במקדש?

ג. בכמה ימים החליל היה מכה לפני המזבח?

ד. התרועה והתקיעות שלפניה ולאחריה – האם כולן מצוה אחת, ומאי נפקא מינה?

ה. החליל שבמקדש – מהם תכונותיו ושמותיו, וכיצד היה שימושו בנגינה? אלו כלים נוספים מוזכרים בסוגיא ומה הן תכונותיהם?

א. בכל יום תקעו הכהנים במקדש בחוצרות, לא פחות מעשרים ואחת תקיעות, שהן שבע תרועות וי"ד תקיעות, לכל תרועה תוקעים תקיעה אחת לפניה ואחת לאחריה; שלש בפתיחת שערים, תשע בנסכי תמיד של שחר ותשע בנסכי תמיד של בין הערבים (עפ"י סיכה נג. וע' אבנ"ז או"ח כג, ה – האם תיתכן אפשרות ל"ב תקיעות ביום).